

TYSK—FRANSK DUBBELFRANKERING ELSASS—LOTHRINGEN

av Bengt Lundin

Den 1/7 1867 var det Nordtyska förbundet en realitet, som den franske kejsaren, Napoleon II, hade all anledning frukta. Särskilt illa klämda kände sig fransmännen, då furst Leopold av Hohenzollern friade i Spanien. Detta hände i maj 1870. Den 13/7 detta år gjorde fransmännen ett desperat försök att få kungen, Karl Anton, att avstyra frieriet. De utsända delegaterna fick dock »kalla handen», varför ministerrådet under Napoleons ledning redan den 14/7 beslutade förklara tyskarna krig. Beslutet offentliggjordes i senaten den 15, och den prussiska regeringen (Bismarck) informerades den 19 juli. Napoleon reste till gränsen för att

Brev från det av tyskarna ockuperade Alsace till det fria Frankrike, i laga ordning försatt med såväl tyska som franska frimärken. AVP 1 är en fransk järnvägspoststämpel (Avricourt à Paris, dag).

själv överta befälet men hade föga framgång. Den prussiska taktiken, som sedan 1867 utarbetats av general Moltke, gick ut på att anfall var bästa försvar. Napoleons första motgång blev Saarbrücken den 2/8. Den andra Weissenburg den 4/8. Slaget vid Sedán stod den 1/9, och kejsaren måste då kapitulera och ge sig tillfånga, vilket hade till följd att republik utropades i Paris den 4/9. Den 19/9 hade de tyska trupperna kommit så långt fram, att man kunde inleda belägringen av Paris och upprätta huvudkvarter i Versailles.

Av denna mycket koncentrerade resumé framgår att tyskarna var effektiva. Deras organisations- och improvisationsförmåga kan också belysas av det faktum, att postservicen i de ockuperade områdena hela tiden kunde fullföljas utan nämnvärda störningar. Samtidigt som Moltke hade planerat de tyska truppernas underhåll, hade den prussiske generalpostmästaren, *Stephan*, planerat den blivande postorganisationen. Allteftersom trupperna drog fram övertog man de franska postkontoren (290 st) och anställde ofta de ordinarie tjänstemännen. Den som hade ansvaret för genomförandet av den planerade organisationen var Mr Rosshirt, som upprättade sitt huvudkontor i Nancy. Till sitt förfogande hade han i rundta tal 4.500 tyska posttjänstemän med 2.000 hästar samt fordon, stämplor och postsäckar.

Frimärken

Av naturliga orsaker ansåg man sig ej kunna använda varken franska eller tyska frimärken utan framställde en särskild frimärksemission: de sk *Elsass-Lothringenmärkena*. Dessa trycktes av Nationaltryckeriet i Berlin. Eftersom det gällde att få fram märkena snabbt gick man ganska

En vackert stämplad 25 c med omvänt bottentryck.

1885 års eftertryck.

Brev från Strassbourg i Alsace till Bern i Schweiz.

enkelt tillväga. Märkena trycktes i två omgångar och i samma färger och valörer som de franska. Först försågs de med ett vågformigt undertryck som på Nordtyska förbundets egna märken. I andra omgången trycktes valörsiffran och ramen samt orden POSTES och CENTIMES. För att få fram detta använde man sig av ordinarie lösa »typer» och plockade på så sätt ihop varje märkesbild. Detta plock gjorde att man fick en hel del smärre variationer i märkesbilden. På varje ark kom sedan att finnas 150 märken i 15 vågräta rader om 10 märken.

Det är ju ett »dyrbart» faktum, att om ett märke trycks i omgångar, händer det att något hamnar upp och ned. Så även här, men för vissa valörer i stor omfattning.

Originaltandningen är $13 \frac{1}{2} \times 14 \frac{1}{4}$, vilket man nogsamnt bör observera, eftersom de flesta *förfalskningar* just bör avslöjas genom tandningsmätning. Dessutom förekommer ett »eftertryck» som har tandning $13 \frac{1}{2} \times 14 \frac{1}{2}$.

Valörerna 1, 2, 4, 10 och 20 centimes levererades till Nancy den 5 september, och den första kända avstämplingen är från den 6 september. Först den 9 december blev utgivningen komplett genom att valörerna 5 och 25 centimes utgavs.

Några officiella upplagesiffror för dessa märken finns inte, utan man har i efterhand genom statistik fått fram följande ungefärliga antal:

1c. olivgrön	250.000	10c. gulbrun	7.500.000
2c. rödbrun	300.000	20c. blå	2.800.000
4c. grå	2.300.000	25c. mörkbrun	850.000
5c. grön	4.000.000		

Då dessa märken trycktes under tämligen kort tidsrymd, kunde man förvänta sig att färgerna hölls mer eller mindre konstanta. Så var alls icke fallet, utan man finner ett *flertal nyanser* av varje valör.

Stämplor

De som intresserar sig för stämpelsamlade har här ett mycket stort samlingsområde att ge sig på. Ockupationsmärkena skulle stämplas med de stämplor tyskarna själva förde med sig, men eftersom frontlinjerna flyttades fram så snabbt, hann man inte få fram materialet i tid utan tvingades använda de franska stämplorna. Även senare hände det, att man av misstag makulerade med fel stämpel. Det förekom 509 olika civila stämplor. Om några av dessa vet man att de funnits, men man känner inte till några existerande avstämplingar. Till de civila stämplorna måste också läggas 105 militära sk »Feldpostrelais» numrerade från 1—105. Några av de i kriget deltagande småfurstarna ståtade också med egna postkontor och stämplor för sina soldater.

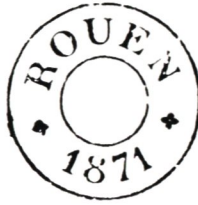
Stämplorna har ett mycket varierande utseende och SPAL (Société des Spécialistes en timbres d'Alsace-Lorraine) indelar dem i ca 60 olika huvudtyper.

Colmar

MELUN

STRASSBURG: ELSASS
30/6 1
AVRICOURT

K. PR. FELD POST.
RELAIS N° 25.
27 10

Portosatser

En kungörelse av den 10/9 1870 klargjorde postförhållandena i de ockuperade områdena. Den är undertecknad Rosshirt och innehåller bl a de vanligaste portoavgifterna:

brev under 15 g	20 c. om adressaten bodde inom franska områden
	10 c. » » » » tyska »
brev mellan 15—250 g	25 c.
ofrankerade brev	15 c. tillägg
rek-avgift	25 c.
trycksaker	4 c. för vart 40. g

Under fälttågstiden, 16 juli 1870—24 mars 1871, räknar man med att det i de ockuperade områdena befordrades ca

89 659 000 brev och kort

2 354 000 tidningar

1 853 000 paket

och det betalades ut ca 43 023 000 Thaler.

Elsass-Lothringen tyskt

Den 28/1 1871 undertecknade utrikesminister Favre kapitulationsvillkoren och tyskarna gjorde ett symboliskt intåg i Paris. Den 1/3 antog Nationalförsamlingen de villkor där Frankrike avträdde Elsass och halva Lothringen samt utfäste sig att före den 1 april 1874 betala 5 milliarder franc i krigsskadestånd.

Den 25 mars 1871 fick fransmänen tillbaka förvaltningen av posten i de ockuperade områdena. Dock ej i Elsass-Lothringen, som annekterats av tyskarna och där ockupationsmärkena ägde giltighet intill den 31 dec. 1871.

Brev från det tysckockuperade Haguenau 71-05-22 till Cambrai i det fria Frankrike försett med såväl tysk som fransk frankering, som makulerats med resp. områdes stämpelar. »PS 2» är en fransk järnvägspoststämpel (Paris à Strassbourg, natt).

En konvention från Reims den 3 februari bestämde villkoren för postservicen mellan annekterade och fria franska områden. Artikel 15 slog fast att brevpottot skulle betalas till postverket vid avsändningsorten och gälla till gränsen, varefter ny avgift togs ut av postverket vid ankomstorten. För att undvika att breven lösenbelades frankerade många sina brev med båda ländernas märken. Fransmännen kunde få tag på Elsass-Lothringens märken hos de tyska ockupationsstyrkor, som var kvar i landet, och i Elsass-Lothringen fanns hos firmor och banker ett icke föraktfullt lager, vilket av allt att döma förnyades efter hand. Det var alltså möjligt att redan vid avsändandet frankera med de båda områdenas märken. Det bör tilläggas att dessa dubbelfrankeringar är avsevärt vanligare på brev till Frankrike än vice versa.

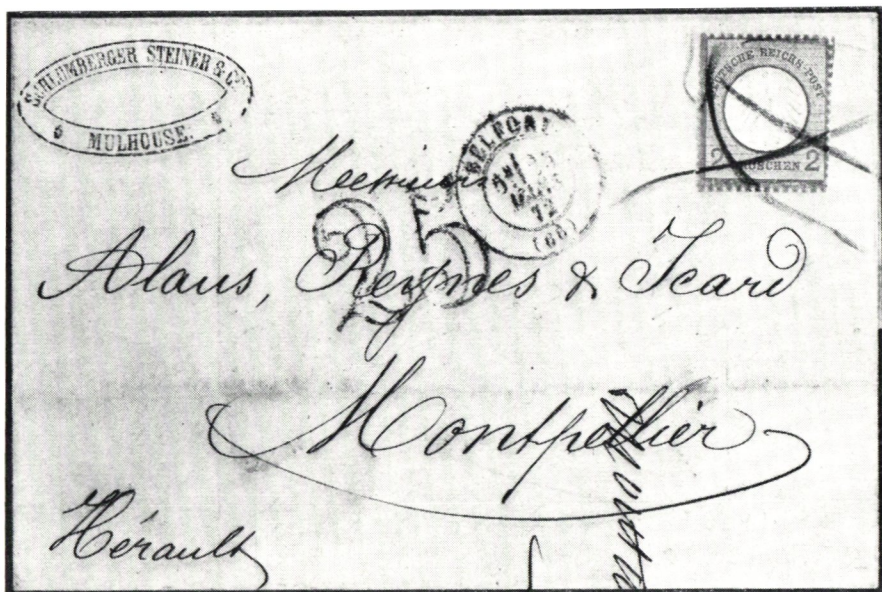

Brev från de ockuperade områdena till Frankrike avsända efter den franska portohöjningen 1871-09-01. Brevet försedda med olika franska lösenstämplat (25 c).

Man var noga med att inte stämpla varandras frimärken. Därför har kritan använts.
Nr 2598 = fransk stämpel i Nancy.

Märkenas makulering skulle ske så att respektive postverk stämplade sina egna frimärken. Det hände dock att man i hastigheten stämplade åt varandra. I de fall då endast det ena området märken var åsatta, försågs försändelsen med en lösenmarkering. Man känner till 9 olika tyska och

Brev från Belfort 72-03-25 till Montpellier försett med tyskt 2 groschen med liten bröstsköld. Brevet har försetts med fransk lösen om 25 c eftersom det saknar fransk frankering.

21 franska lösenstämplar. Lösenmärken torde endast i ett fall ha förekommit emedan sådana enbart användes för lokalbrev i Frankrike. Några lösenmärken ifrån Elsass-Lothringen existerar inte.

Den 1/9 1871 höjde fransmännen portot till 25 c för riksbrev under 10 g, varför man finner samfrankeringar med Elsass-Lothringen 20 c och Frankrike 25 c eller motsvarande valörer eller lösenstämplar.

Tyska frimärken

De tyska ockupationsmärkena drogs in den 31/12 1871 och ersattes av tyska rikets 2 Groschen, liten bröstsköld.

Den 16/5 1872 var Elsass-Lothringen att betrakta som helt tillhörande det tyska riket varför utlandspporto om 3 Groschen alternativt 40 centimes infördes för brev mellan de båda områdena. Därmed slutar också epoken med de dubbla frankeringarna.

»Nytryck»

År 1885 gjordes på den i Hamburg verksamme frimärkshandlaren Wierings begäran ett »nytryck» av dessa märken. Det är dock missvisande att karaktärisera dem som nytryck, emedan endast de till bottentrycket använda plåtarna är äkta. Plåtarna med siffror, text och ram hade blivit förstörda, varför man plockade ihop nya. Med detta följde, att smärre olikheter i frimärksbilden uppstod. Lättast skiljer man de äkta märkena från dessa eftertryck genom att hos det äkta märket går diagonalen till vänster om P i POSTES men hos eftertrycken genom P. Med undantag av en enda karta av encentimesvalören existerar dessa eftertryck endast med *omvänt bottentryck*.

Till denna lilla sammanställning har jag använt bla följande litteratur, välvilligt utlånad av Postmuseum i Stockholm.

Centex 1970 Utställningskatalog

Heid. Gynter: Paris par Moulins

Kratzsch: Handbuch, band XI

Langlois & Gilbert: Estampilles et marques postales d'Alsace et de Lorraine

Müller-Mark: Alt-Deutschland unter der Lupe

Sebastian: Norddeutscher postbezirk.

SPAL: Catalogue spécial des timbres d'Alsace

SPAL: Obliterations, Cachets et Timbres . . .

Mycken nytta har jag också haft av alla de stora auktionshusens utförliga och välillustrerade kataloger.

Genom Karl-Erik Stenberg har jag fått en hel del tips, och han har dessutom gett mig möjlighet ta del av ett föredrag, som dr Bonamo höll i Strassburg om just dessa märken.